

v morálně zdravou a intelektuálně osvícenou, což by jí mohlo případně předurčit k tomu, že bude jednoho dne politicky i sociálně akceptována většinou „bílémi“ Spojenými státy.

V páté a šesté kapitole seznamuje autor čtenáře s dvěma ženami, kterým se podařilo před rokem 1945 získat volenou pozici uvnitř NAACP, což bylo v té době velmi neobvyklé. Ženy spíše fungovaly na takových pozicích, které nebyly navenek příliš vidět. Právě proto zmiňuje Sartain tři výjimky (mimo New Orleans, kde byla situace pro ženy o poznání příznivější). H. W. Johnson působila pouhé dva roky jako vice-prezidentka pobočky NAACP v Monroe. D. J. Dupuy několik let působila jako vice-prezidentka a tajemnice pobočky v Monroe. Podle Sartaina dosáhla Dupuy svého postavení a vlivu v NAACP, přestože akceptovala tehdy tradiční koncept dělení rolí na základě pohlaví. Naopak Georgia M. Johnson z Alexandrie byla ženou, která musela o svoje postavení v NAACP neustále bojovat díky tomu, že překročila imaginární hranici oblasti veřejného vedení organizace, která byla v té době považována za výhradní doménu mužů. Její militantnější přístup byl podle Sartaina úplně odlišný od ostatních žen v NAACP.

V závěru autor shrnuje poznatky, které předložil v průběhu šesti kapitol knihy. Dochází k přesvědčení, že aktivity a práce Afro-Američanek, převážně příslušnic tzv. middle-class, neboli střední třídy, v období před a v průběhu druhé světové války v NAACP, vytvořily podhoubí, z něhož v 50. a 60. letech 20. století vyrostlo hnutí bojující za občanská práva Afro-Američanů, které vedlo k zásadním změnám v americké společnosti. Ačkoli se autor zaměřil na konkrétní teritorium, tedy stát Louisiana, lze závěry prezentované v knize aplikovat i na jiné oblasti Spojených států, zejména na státy z oblasti tzv. amerického Jihu. Kniha osloví všechny ty, kteří se zajímají o práci Afro-Američanek v komunitách a organizacích bojujících za občanská práva v první polovině 20. století. Za jednoznačné pozitivum lze označit autorovu pečlivou práci s primárními prameny, kdy jen opravdu zanedbatelnou část zdrojů, ze kterých autor při zpracovávání tématu vycházel, tvoří monografie. Hlavními zdroji informací tak byly materiály v archivech NAACP a jejich lokálních poboček.

Kriticky lze hodnotit pouze občasné zacházení do přílišných detailů, které nejsou pro zkoumané téma příliš důležité. Některé pasáže, zejména pak zmiňovaná třetí kapitola, vyžadují od čtenáře jistou dávku soustředění a pochopení skutečnosti, že autor nepopisuje události chronologicky, což na některé čtenáře může působit chaoticky. Knihu je ale celkově možné považovat za přínos pro zkoumanou problematiku.

Martin Vyletál

Bernward Vesper, **Die Reise**. Hamburg: Rowohlt Verlag, 2009, 720s. ISBN 978-3-499-15097-5

Když v prosinci 1977 napsal držitel Nobelovy ceny za literaturu Heinrich Böll do hamburského časopisu *Konkret* recenzi na knihu Bernwarda Vespera *Die Reise*, zvedla se v tisku Spolkové republiky vlna kritiky, že Böll přeceňuje její význam a nalézá v ní poselství, které

nikdy neobsahovala. Böll napsal, že kniha je nepřijemnou, ale důležitou lekcí západoněmecké poválečné společnosti a je nezbytná pro pochopení příčin levicového radikalismu a terorismu, který od konce 60. let 20. století sužoval Spolkovou republiku.

U nás téměř neznámá Vesperova práce *Die Reise* se od svého prvního vydání v německém nakladatelství März v roce 1977 stala předmětem stovek rozborů, článků v odborném i populárním tisku, tématem mnoha diplomových prací a byla dosud přeložena do šesti jazyků. V roce 1986 natočil na její námět švýcarský režisér Markus Imhoof celovečerní film stejného názvu. V lednu 2009 se dočkala již sedmého vydání v paperbackové edici rororo nakladatelství Rowohlt. Jejímu prvnímu vydání předcházela šestiletá odmlka od autorovy smrti, způsobená výhradami Vesperových přátel ohledně podoby finálního textu. Dnes se nám péčí nakladatelství Rowohlt dostává do ruky text, který svou autenticitou nejvíce odpovídá tomu, co Bernhard Vesper v průběhu roku 1969 zasílal nakladatelství März ze svých cest po Evropě.

Románový esej, jak autor text sám označil, je koláží deníkových záznamů, úvah, vzpomínek, snů, postřehů z cest, politických reflexí, kreseb a pasáží vzniklých pod vlivem halucinogenních drog. Složitost a radikalita textu odráží pohnutý autorův život. Bernhard Vesper se narodil v roce 1938 ve Frankfurtu nad Odrou v rodině nechvalně proslulého nacistického spisovatele a básníka Willa Vespera. Pro českého badatele je zajímavá zmínka, že Vesperův dědeček z matčiny strany byl Čech pocházející z Brna. Vesperův otec se pro své militantní nacionalistické názory dostával do konfliktů s kulturním establishmentem nacistického Německa a už v roce 1936 se stáhl do ústraní na statek své ženy v obci Triangel u severoněmeckého Gifhornu. Tam až do roku 1943 vydával časopis *Die schöne Literatur*. Po válce pracoval v nakladatelství Bertelsmann, dále se angažoval v nacionalistických spolicích a v roce 1962 v obci Triangel zemřel.

Vyrovnavání s nacistickou minulostí otce se stalo hlavním námětem jediného díla Bernarda Vespera *Die Reise*. Otcova smrt ho zastihla jako studenta germanistiky a sociologie na univerzitě v Tübingenu. Tam začal studovat poté, co se v severoněmeckém Braunschweigu po maturitě vyučil knihkupcem. Při studiu v Tübingenu se seznámil s pozdější známou levicovou teroristkou Gudrun Ensslinovou, s níž v roce 1963 založil nakladatelství *Studio Neue Literatur*, kde vydali některé práce jeho otce. Z jejich vztahu se v roce 1967 narodil syn Felix, dnes známý německý divadelní režisér. Pozdější kritici jediného Vesperova literárního fragmentu poukazovali mimo jiné na to, že jako student vydával díla autora s privilegovaným postavením v literárním establishmentu nacistického Německa, což pro ně bylo dostatečným důvodem pro zpochybnění věrohodnosti jeho dramatické, levicovými příznivci obdivované výpovědi v *Die Reise*. Vesper se s Ensslinovou rozešel poté, co se seznámila s Andreasem Baaderem. Na jaře 1968 však ještě vypovídal jako svědek před soudem v případě žhářských útoků na obchodní dům ve Frankfurtu nad Mohanem, který provedli právě Ensslinová s Baaderem. Otcova smrt, rozchod s Ensslinovou a zklamání ze studia na univerzitě v Tübingenu se zřejmě staly spouštěčem jeho radikálního odporu ke společenským poměrům ve Spolkové republice. Ambiciózní mladý spisovatel z rodiny nacistického literáta, jenž ještě v roce 1956 napsal v reakci na Suezskou krizi dopis egyptskému prezidentovi Násirovi, psal o svých názorech spolkovému prezidentu Heussovi a politiku Carlo Schmidovi

a vedl korespondenci s filozofem Ernstem Jüngerem a lingvistou Walterem Jensem, zažil v šedesátých letech proměnu v radikálního odpůrce společenských poměrů a anarchistu. Jednu z kapitol v *Die Reise* nazval „Der lange Marsch durch Illusionen“.

Literární fragment *Die Reise* se měl původně jmenovat *Der Hass*. Vesper k tomu na jednom místě *Die Reise* říká: „Nenávidím Německo, nenávidím Němce, nenávidím auta, nenávidím ulice, nenávidím Štrasburk, nenávidím Berlín, nenávidím děti, nenávidím staré lidi, nenávidím otce, nenávidím matku...“ A na jiném místě: „Člověk se musí vyrovnat s tím, že je úplně vyloučené dostat na papír celou tu kloaku prožitých 31 let...“ Böll ve zmiňované recenzi označil Vesperův životní postoj jako totální odpor a odmítání všeho: rodiny, společenských poměrů i vlastního života. Pojem *Totale Verweigerung* se stal synonymem pro důvody levicového radikalismu a terorismu. Název knihy *Die Reise*, pro který se Vesper nakonec rozhodl, popisuje nejen jeho dvě cesty z Dubrovníku do Tübingenu a z Mnichova do Tübingenu, ale je zároveň metaforou pro „trip“ neboli intenzivní a současně zoufalé prožívání světa pod vlivem halucinogenních drog.

Vesperův literární fragment je dnes v německy mluvících zemích považován za jedinečný odkaz generace tzv. radikálních šedesátníků a za stěžejní text pro pochopení životního pocitu generace, která se ocitla na prahu produktivního věku v době, kdy se Německo začalo vyrovnávat s historickou zátěží nacistického režimu a z toho vyplývajících konflikty, očekáváními a obavami, aby nedošlo k restauraci fašismu v jiných politických souvislostech. Sám autor se nezúčastnil studentského protestního hnutí a ani se nezapojil do levicového terorismu či do jedné z mnoha ideologicky znesvářených radikálně levicových skupin marxistického stříhu vznikajících na přelomu 60. a 70. let. Osudným se mu stalo vědomí bezvýchodnosti úsilí o společenskou změnu a neschopnost vést smysluplný život. Kniha *Die Reise* je jeho osobním testamentem a silnou výpovědí o krachu ideálů jedné poválečné západoněmecké generace. V době napsání Böllovy recenze, během tzv. německého podzimu, byla ve věznici ve Stuttgartu-Stammheimu nalezena mrtva bývalá Vesperova partnerka a jedna ze zakladatelek levicového teroristického hnutí ve Spolkové republice Gudrun Ensslinová spolu s dalšími teroristy. Bernward Vesper zemřel v roce 1971 po předávkování léky v ústavu pro choromyslné při fakultní nemocnici v Hamburku-Eppendorfu.

Věrohodnost Vesperova díla se stala předmětem mnoha kritických textů hned po prvním vydání v roce 1977. Její autoři poukazovali na rané Vesperovy literární pokusy evidentně ovlivněné literární zálibou jeho otce v germánské mytologii. V prosinci 1979 vyšel článek v časopise *Der Spiegel* z pera Christiana Schultz-Gersteina, v němž uvedl, že zmiňovaná Böllova interpretace Vesperova textu je příkladem naprostého nepochopení díla. Böll se podle tohoto autora snažil zasadit Vesperovu knihu do kontextu vývoje západoněmecké společnosti po druhé světové válce a nacházel v ní příčiny pro studentskou revoltu šedesátých let a levicový terorismus let sedmdesátých, ačkoli se podle jeho autora jedná o literární fikci, což dokazoval na příkladu dopisů mezi Bernwardem Vesperem a nakladatelstvím März o technických záležitostech vydání díla. Tyto dopisy se po několika předchozích vydáních práce staly součástí výtisku z ledna 2009. Zda se jedná o literární fikci či o autentickou výpověď, dnes již není podstatné. Jako generační výpověď o životním pocitu části mladé německé ge-

nerace a důležitý pramen pro pochopení příčin levicového radikalismu a terorismu ve Spolkové republice šedesátých a sedmdesátých let 20. století je však toto dílo naprosto nezbytné.

Tomáš Renner

Rudi Volti, **Cars and Culture. The Life Story of a Technology**. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006, 192 s. ISBN 978-0-8018-8399-6

Kniha Rudiho Volti, profesora sociologie na kalifornské Clermont College, byla ve svém prvním vydání u nakladatelství Greenwood součástí rozsáhlejší edice Greenwood Technographies, jejímž cílem bylo „vyprávět životní příběh věcí a technologií, které se pro nás každodenní život staly zásadními“.¹ Tato myšlenka byla udržena i v recenzovaném druhém rozšířeném vydání. Čtenářskému publiku, které má být z povahy studované tematiky a multidisciplinárním přístupem co nejširší, je tak i nadále nabízen velmi čtivý a na poměrně omezeném prostoru svižně sdělovaný příběh vývoje automobilu jako fenoménu ovlivňujícího, ale též zpětně ovlivňovaného člověkem. Přestože toto téma bylo podrobně studováno již v průběhu uplynulých desetiletí,² světový vývoj od počátku 21. století zájem o tuto problematiku ještě znásobil. Voltiho AaK je tak v současnosti jedním z mnoha děl,³ která se vlivem automobilu a automobilového průmyslu na okolní svět zabývá.

Základní osou studia automobilu zde je chronologické sledování jeho technologického vývoje, které je děleno do celkem osmi kapitol. Každá z nich obsahuje krátký úvod charakterizující specifika daného období a následné podkapitoly. V nich jsou vedle samostatného studia vývoje technologie automobilu zvláště na americkém, evropském a případně i dalším světovém trhu rozebírány jednotlivé prvky automobilové kultury. V jednotlivých podkapitolách jsou tak postupně diskutovány otázky, jako bylo správné ukotvení automobilové dopravy, její vliv na urbanistiku, místní a světovou ekonomiku, světové války a v závěru knihy zejména dopady na životní prostředí.

Hlavní cíl této publikace není nabídnout popis automobilu pouze z pohledu dlouhodobě technologicky cízelovaného prostředku soukromé dopravy, ale analyzovat co největší počet míst, v nichž se automobil a automobilový průmysl prolínají s našim každodenním životem. A tak, přestože žádná z kapitol nespouští zmínku o technologickém pokroku

¹ V této edici mimo jiné vyšla i díla mapující historii dalších „zásadních“ vynálezů a objevů, jako jsou elektronika, střelné zbraně, rakety a vesmírné lodě nebo záznam zvuku. Rudi Volti, *Cars and Culture. The Life Story of a Technology* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006), vii.

² Přičemž z této doby pocházejí i jedny z nejvíce citovaných děl tohoto odvětví. Jako příklad uvádím alespoň: M.G. Lay, *Ways of the World: A History of the World's Roads and the Vehicles That Used Them* (New Brunswick: Rutgers University Press, 1992); Jean-Pierre Bardou, Jean-Jacques Chanaron, Patrick Friedson, James Laux, *The Automobile Revolution: The Impact of an Industry* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1982).

³ Například James P. Womack, *The Machine That Changed the World: The Story of Lean Production* (London: Free Press 2007); Cotten Seiler, *Republic of Drivers: A Cultural History of Automobility in America* (Chicago: University Of Chicago Press, 2008).